

DET KGL. NORSKE VIDENSKABERS SELSKAB, MUSEET

rapport

ARKEOLOGISK SERIE 1982:12

Undersøkelse av
ei uvanlig grav fra Snåsa

Kristian Pettersen

Universitetet i Trondheim

"Det Kgl. Norske Videnskabers Selskab, Museet. Rapport. Arkeologisk serie" skal bringe stoff fra det faglige og geografiske ansvarsområde som Antikvarisk avdeling, DKNVS, Museet representerer.

I serien publiseres materiale som en av ulike hensyn finner ønskelig å gjøre kjent. Oftest vil det dreie seg om foreløpige rapporter, og materialet kan senere bli bearbeidet for videre publisering. Oppdragsrapporter vil utgjøre en stor del av serien.

Rapport-serien er ikke periodisk, og antall nummer pr. år vil variere. Serien startet i 1973. Det fins parallelt en "Botanisk serie" og en "Zoologisk serie".

"Arkeologisk serie" trykkes i A4-format i offset. Minimum opplag er 50.

Som regel blir norsk språk brukt, også i referat og sammendrag. Medarbeidere fra andre land kan bruke sitt morsmål, om nødvendig med norsk referat.

For manuskriptet, illustrasjoner, referanser o.l. følges vanlige retningslinjer. (Jfr. retningslinjer for K. norske Vidensk. Selsk. Mus. Miscellanea). Innholdet sammenfattes vanligvis i et innledende abstract eller et fylligere avsluttende sammendrag.

Utgiver:

Universitetet i Trondheim
Det Kgl. Norske Videnskabers Selskab, Museet,
Antikvarisk avdeling.
N-7000 Trondheim.

DET KGL. NORSKE VIDENSKABERS SELSKAB, MUSEET
RAPPORT ARKEOLOGISK SERIE 1982:12:

UNDERSØKELSE AV EI UVANLIG GRAV FRA SNÅSA

KRISTIAN PETTERSEN

K.Norske Vidensk.Selsk.Mus.Rapp. A 1982:12

Pettersen, Kristian: Undersøkelse av ei uvanlig grav fra Snåsa.

N-7000 Trondheim oktober 1982. 250 eks. ISBN 82-7126-322-6

ISSN 0332-8546

FORORD.

De delene av denne artikkelen som angår selve utgravingssituasjonen er en komprimert og noe endret utgave av utgravingsrapporten (K.Pettersen 1980c). Sistnevnte er upublisert og oppbevares i arkeologisk avdelings arkiv.

Museet og forfatteren takker Snåsa kommune samt herr Paul Andersson Snåsa, for den bistand som ble gitt under utgravingen.

Trondheim i mars 1981.

Kristian Pettersen

ABSTRACT

*Pettersen, Kristian: An unusual grave from Snåsa,
K.Norske Vidensk. Selsk.Mus. Rapp. A 1982: 12*

*In 1978 the author carried out an excavation of a
damaged grave mound at Åsvoll, Snåsa, Nord-Trøndelag.*

*The mound contained a stone-cist of a special construction,
in which were found small parts of a skeleton, but no
other artifacts.*

*Analysis of teeth showed that the buried person was a
man of a maximum age of 17-25 years.*

*The cist can be dated to the Early Iron Age and probably
belongs to a younger part of it (300-500 A.D.).*

*Kristian Pettersen, University of Trondheim, DKNVS Museum,
Archaeological Department, N-7000 Trondheim.*

INNHold

1. Innledning	s. 4
2. Beskrivelse av haugresten før utgraving	s. 4
3. Utgraving	s. 5
3.1. Avtorving	s. 5
3.2. Gjennomgraving av haugfyllen	s. 6
3.3. Beskrivelse av steinkonstruksjonen etter avdekking ...	s. 10
3.4. Åpning av steinkonstruksjonen	s. 12
3.5. Utgraving av gravrommet	s. 14
3.6. Beskrivelse av gravrommet etter utgraving	s. 19
3.7. Fjerning av veggsteinene. Avslutning	s. 19
3.8. Trekull i opprinnelig markoverflate	s. 20
4. Funnoversikt	s. 21
5. Et forsøk på rekonstruksjon av de praktiske omstendig- heter i forbindelse med gravleggingen	s. 22
6. Vurdering av kistas innhold og utforming. Datering	s. 22
7. Indikasjoner og betraktninger om en sosial og økonomisk tolkning	s. 24

1. INNLEDNING

I forbindelse med restaurering av gravfeltet på Krossgård og Åsvoll i Snåsa i 1978, ble det fra Museet besluttet å grave ut en haugrest, nr. 6a, på feltet. Jfr. fig. 1.

En antok på forhånd at denne haugresten bare var en mindre del av en svært skadet rundhaug. Slik den lå, var en del av dens opprinnelige grunnflate nå brukt til potetåker. Ettersom det syntes meget problematisk å forsøke seg på noen rimelig restaurering av haugen, fant en at den under alle omstendigheter skjemmet gravfeltet i den tilstand den nå forelå. Derfor gikk en inn for frigivelse og utgraving av fornminnet.

Arbeidet ble utført i tiden 21.-24.7.1978. Det ble ledet av forfatteren med assistenter Jørn Møllénhus, Trondheim og Steinar Sinkaberg, Sleneset. Utgravingen ble bekostet av Snåsa kommune.

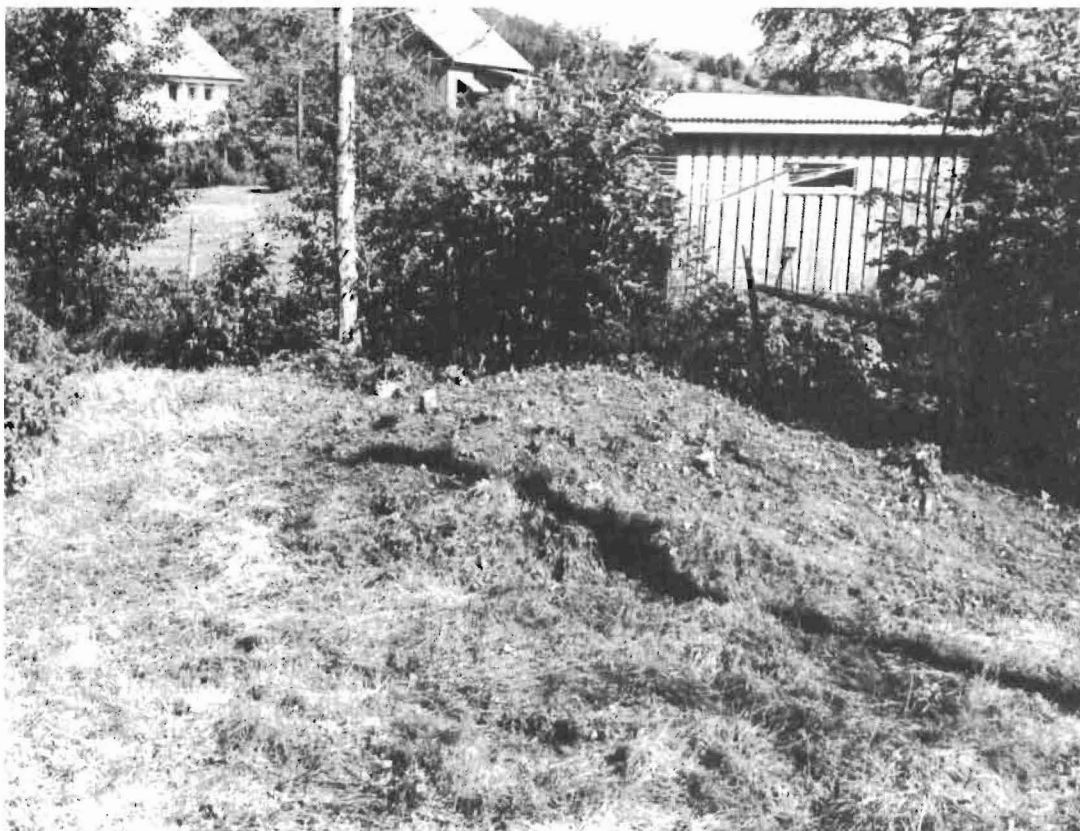
2. BESKRIVELSE AV HAUGRESTEN FØR UTGRAVING.

Haugen som denne resten stammer fra, er en del av et gravfelt som strekker seg over et høydedrag mellom gårdene Krossgård og Åsvoll. I alt består feltet av 7 gravhauger og 1 bauta. Jfr. fig. 1.

Den aktuelle haugrest lå som en halvmåneformet del av et kulesegment inntil et gjerde i Ø. Foto 1163,2. Ø for gjerdet var haugen fjernet og området oppdyrket. Haugen syntes jevnt avrundet i overgangen mot omgivelsene og noenlunde jevnt avrundet i profilen, noe flattrøkt i toppen. Bredde langs gjerdet var 6,5 m. Bredden fra gjerdet til V-ligste synlige kant mot omgivelsene var 3,8 m. Største høyde ble målt til ca. 0,7 m. Jfr. fig. 2.

I haugens N-lige del var det en skålformet fordypning inntil gjerdet. Fordypningen hadde en bredde øverst N-S ca. 2,0 m og bredde fra V og til gjerdet ca. 1,4 m. Dybden var ca. 0,4 m. Foruten denne fordypningen syntes haugen noe skadd i VSV-lige utkant, hvor massen syntes fjernet utenfor en kordelengde av ca. 2,4 m.

På Ø-siden av gjerdet strakte haugen seg ca. 0,2-0,3 m mot Ø, hvor den deretter var tvert avskåret til bunns. Ifølge kona til grunneieren her, gikk haugen tidligere noe lenger mot Ø og skrånet nedover. Hvor langt mot Ø den strakte seg, hadde hun ingen sikker

1163,2: Haug 6a, etter rydding. Sett fra V.

formening om, men en fikk forståelse av at det utelukkende dreide seg om et relativt kort stykke.

3. UTGRAVING

3.1. Avtorving.

Først fjernet en torvlaget på haugen og i området inntil overgangen mot omgivelsene. En startet med å dra opp en snittlinje i form av ei snor inntil V-siden av gjerdet i retning omtrent N-S. Et loddrett plan gjennom denne linjen blir heretter kalt N-S-snittet. Deretter avtorvet en haugen fra N-S-snittet mot V, innen det areal som er vist på fig. 2. En fant at torvlaget over haugen syntes å gå over i torvlaget i omgivelsene uten noe stratigrafisk skille. Det viste seg at haugen var påfylt en del masse i SV, V og NV. Denne massen besto av torv og brun sand iblandet trekullstykker. I V-lige kant av haugen fantes et tydelig fyllskifte i jorda. Dette strakte seg rettlinjet gjennom hele det avtorvede areal. Foto 1163,15.

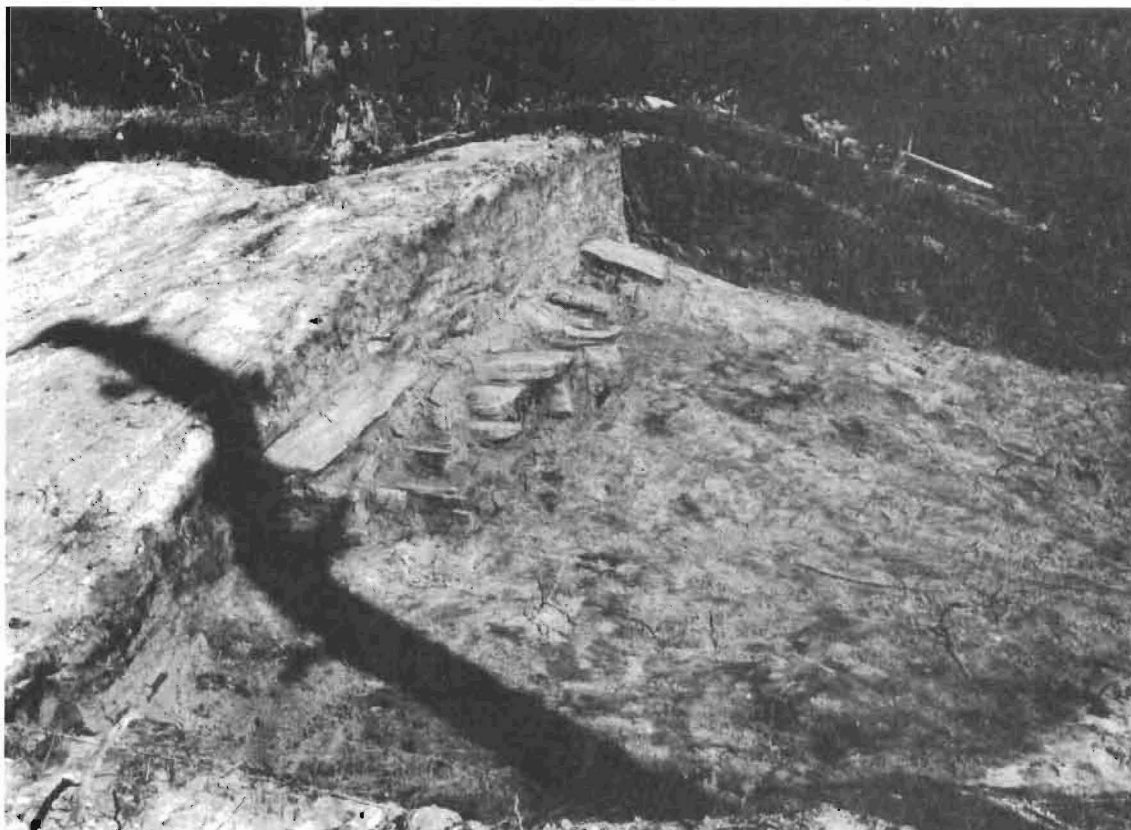

1163,15: Haugen etter avtorving. I høyre del av det avtorvede feltet kan en tydelig se haugens grense mot omgivelsene. Sett fra V.

3.2. Gjennomgraving av haugfyllen.

En trakk opp en linje i form av ei snor rettvisklet på N-S-snittet i torva, noenlunde midt på haugen. Et vertikalt plan gjennom denne linjen ble antatt å dele haugen i to omtrent like store deler. Haugens masse S for denne snittflaten, heretter kalt Ø-V-snittet, ble så utgravd. Massen besto av et lag lysgrå sand øverst, opptil ca. 0,10 m i tykkelse. Under dette kom et lag brun sand, ca. 0,05-0,10 m i tykkelse. Sistnevnte gikk gradvis over i et lag grå til gråbrun humusblandet sand opptil 0.35 m i tykkelse, tykkelsen var størst der haugen var høyest. Enkelte steder var sistnevnte lag spekket med små striper av pulverisert trekull. Inntil Ø-V-snittet og noe S for dette, kom under sistnevnte lag et nytt skarpt avgrenset lag. Det besto av rødbrun sand iblandet litt humus på noen få steder. Etter å ha gravd seg 0,10-0,15 m gjennom dette laget inntil Ø-V-snittet, støtte en i midten av haugen på en rekke steiner som stakk ut av snittveggen. Steinene var avlange og for de flestes vedkommende orientert omtrent N-S. I V-lige del av snittveggen stakk det øverst fram ei avlang helle orientert omtrent Ø-V. I V-lige kant av haugen kom det i snittet fram ei 0,40 m bred nedgraving som hadde beskåret haugen noe. Av grunn-

eieren fikk en vite at dette var vannledningsgrøfta som førte til huset hans. Parallelt med utgraving av resten av haugens masse S for snittet, renses en fram steinene. Det ble klart at disse måtte være deler av en avlang konstruksjon hvor størsteparten befant seg N for Ø-V-snittet. Foto 1171,8.

1171,8: Haugen med steinkonstruksjonen etterat jordmassene S for Ø-V-snittet er fjernet. Sett fra VSV.

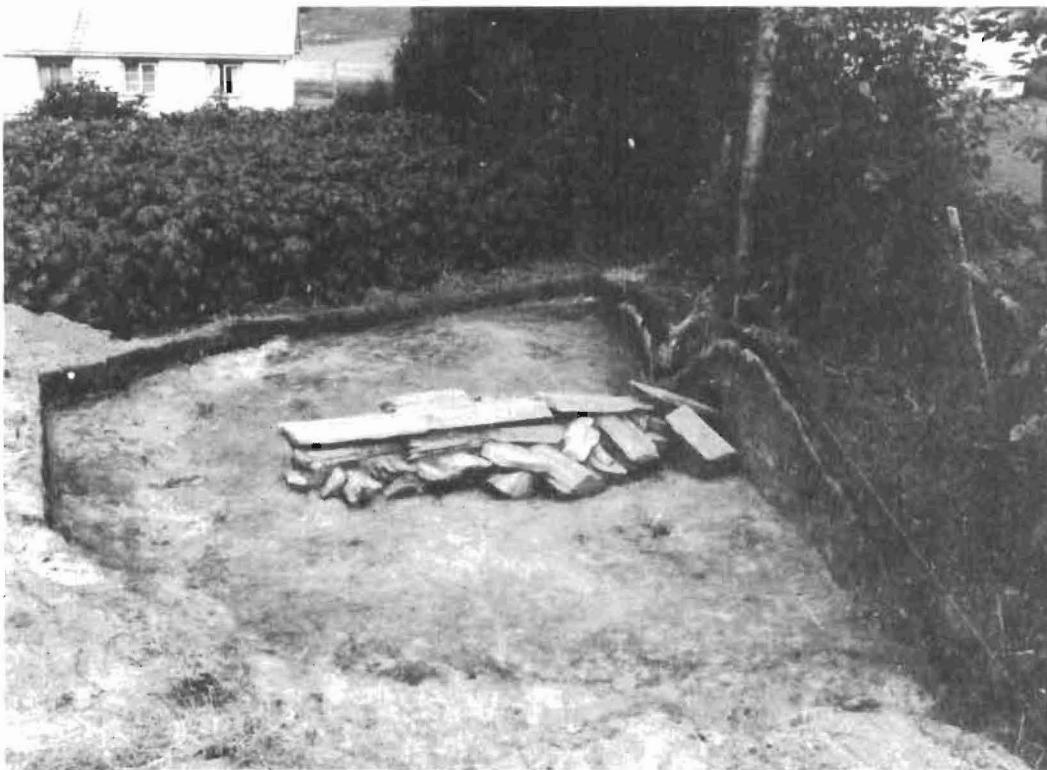
Laget av rødbrun sand dekket hele steinkonstruksjonen i en tykkelse av opptil 0,10-0,15 m oppå og noe mer langs sidene, med noe utflytende grenser mot omgivelsene.

En observerte at ytterkanten av haugen mot S gikk omtrent langs en linje mellom punktene 9 og 10 på fig. 2, da haugkanten her hadde en markert knekk mot omgivelsene. Dette ble bekreftet av at bleikjordskiktet under torva møtte et bleikjordskikt på bunnen av haugen langs den samme linjen.

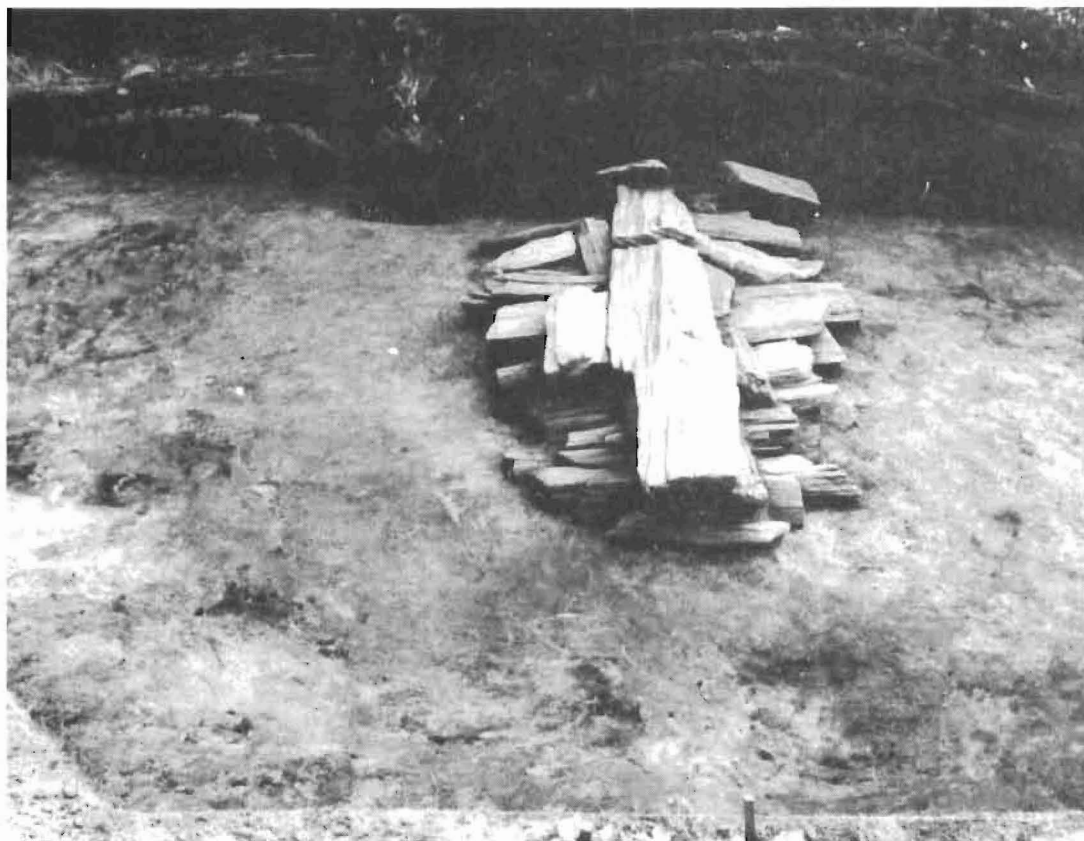
Haugens ytterkant mot V syntes ødelagt av vannledningsgrøfta.

En grov gjennom massen i denne S-lige halvdel av haugen ned til et lysgrått sandlag (bleikjordskikt) som en antok utgjorde et utfellings-skikt i forbindelse med den originale markoverflate før haugen ble anlagt. Her opphørte utgraving i dybden. Videre i denne artikkelen vil overkant av dette bleikjordskiktet bli benevnt original markoverflate eller haugbunn.

Deretter ble N-lige halvdel av haugen gravd ut etter samme mønster som S-lige del. Nå kom størsteparten av steinkonstruksjonen fram. Med unntak av én stein som såvidt stakk inn gjennom N-S-snittet, lå hele konstruksjonen V for snittet. Foto 1157,5 og 1152,32.

1157,5: Steinkonstruksjonen (kistelokket) frilagt og framrenset. Sett fra SSV.

1152,32: Kistelokket framrenset. Sett fra V.

Stratigrafien i haugens jordsmonn og rundt konstruksjonen var den samme som i S-lige halvdel. Imidlertid fant en i N ingen tydelig skarp avgrensing av haugen mot omgivelsene. Det syntes likevel som om haugen startet utflating mot terrenget rundt langs en linje som korresponderte med overgang til et mørkere, gråbrunt jordsmonn. I N-S-snittet korresponderte N-lige ende av beikjordskiktet under torva med denne linjen. Denne grenselinjen antok en da kunne være haugens grense mot N. Jfr. fig. 2. Det rødbrune sandlag omsluttet steinkonstruksjonen helt kompakt, uten hulrom i massen. Original markoverflate fantes i et område rundt foten av konstruksjonen, men gikk ut mot haugens kant over i et gråbrunt og brunt sandlag uten noen tydelig avgrensing. Fordypningen på N-siden av konstruksjonen viste seg å gå ned til den gamle markoverflaten. Jfr. foto 1152,32.

Haugens stratigrafi, ovenfra og ned: Jfr. foto 1170,24.

1. Ca. 0,02-0,05 m tørt torvstrø.
2. 0,06-0,25 m torv, delvis sandholdig i S-lige del av haugen.
3. Opptil 0,03 m tykk stripe av humus iblandet trekull hovedsakelig i pulverform. Dette laget var tydeligst i S-lige del av haugen.

4. 0,03-0,15 m bleikjordskikt, mest markert i N-lige del av haugen og i forbindelse med fordypningen.
5. Opptil 0,12 m tykt brunt anrikningsskikt av sand.
6. Opptil 0,40 m tykt humusblandet lag av grå sand. Humus iblandet som **striper og flekker**. Dette laget ble tolket som sterkt omdannede torv- og jordklumper brukt til byggemateriale i haugen.
7. Sentralt i N-S-snittet et opptil 0,10 m tykt lag av rødbrun, steril sand (massen som var lagt opp rundt steinkonstruksjonen).
8. Opptil 0,08 m tykt bleikjordskikt iblandet trekull. Det strakte seg under hele N-S-snittet og over i omgivelsene. Dette skiktet ble iblandet mer mørkgrå sand og således mer utydelig i haugens N-lige og NV-lige overgang mot omgivelsene. Bleikjordskiktet ble tolket som et utfellingslag i underkant av den opprinnelige markoverflate da haugen ble anlagt. Dette fordi det strakte seg sammenhengende fra under haugen til ut i dens omgivelser i S, hvor forholdene klarest lot seg påvise. Noe torv-/humuslag over bleikjordskiktet lot seg ikke påvise som noe sammenhengende lag. Dette må da i tidens løp ha blitt sterkt omdannet.

Stratigrafien slik den her er beskrevet, gjelder i alt vesentlig for ethvert loddrett snitt gjennom haugen der den er intakt. Bleikjordskiktet under haugen viste seg som nevnt å inneholde en del spredt trekull. På to steder, S for og ved V-enden av steinkonstruksjonen, fantes større iblanding av trekull enn ellers. Jfr. kap. 3.8.

3.3. Beskrivelse av steinkonstruksjonen etter avdekking.

Steinkonstruksjonen viste seg etter avdekking å være anlagt etter et nokså bestemt system. Jfr. fig. 3. I formen sett ovenfra, var den avlang. Nederst var det i relasjon til midtlinjen lagt en rekke tverrliggere av avlange stein inntil hverandre. Øverst var det pålagt flere langsliggende stein. Steinene var i regelen rett avkuttet i enden og så ut som om de var tilhogd. Konstruksjonens lengderetning var ca. 90 g, omtrent ØNØ-VSV, målt langs midtlinjen på den overliggende lange stein. Største horisontale utstrekning i denne retningen (fra

1170,24: Utsnitt av N-S-snittet gjennom haugen. En ser tydelig den lagvise oppbyggingen. Det mørke partiet nederst til venstre er en del av det rødbrune sandlag som omga kistelokket. Sett fra VNV.

Øverste steinkant i V til enden av steinen som går inn i N-S-snittet) var 2,95 m. I samme retning var horisontal lengde mellom ytterpunktene av de to ytterst liggende tversgående stein, 2,54 m. Perpendikulært på midtlinjen var konstruksjonens største bredde 1,56 m, fra ytterkant til ytterkant. Kistas høyde i V-ligste ende (øverste langsliggers høyeste punkt) ble målt til 0,30 m over haugbunnen. Omtrent samme høyde ble innmålt på midten og mot Ø-enden. Høyden over haugbunnen for de tversliggende steiner varierte fra 0,05-0,25 m.

Øverst lå tre langsgående heller, hvorav de to V-ligste hadde vært én, men var brukket. N for disse tre hellene lå to heller i langsgående retning. S for de øverste tre hellene lå også to langsgående heller, hvorav den V-ligste var smuldret opp i mange tynne flak. De øvrige synlige steiner syntes alle å gå på tvers av midtlinjen, omtrent vinkelrett på de langsgående. Omkring 20 slike tversgående steiner var synlige. En tverrligger i konstruksjonens SØ-lige del syntes ved sin skråstilling å være kommet noe ut av opprinnelig leie.

Omtrent midt på konstruksjonens søndre langside, mellom to av tverrliggerne, var det en sprekk som avslørte et underliggende hulrom.

Konstruksjonens byggemateriale besto av en skifrig kalksteinsbergart

som spalter i lange søyler med tverrsnitt som et parallellogram, ofte tilnærmet romisk. Denne bergarten finnes i store mengder i fast fjell langs åssidene hvor dette gravfeltet ligger.

3.4. Åpning av steinkonstruksjonen.

1. etappe:

Først ble de tre øverste langsgående heller samt den langsgående helle N for disse fjernet. Den lengste langsligger målte 1,53 m langs midtlinjen fra enden til bruddflaten. Den andre, kortere del, målte 0,78 m langs midtlinjen. Under langsliggerne, i midtlinjen, kom det fram en ny langsgående stein brutt i fire deler, samt en midre N for denne. Den nye langsligger i midtlinjen hadde en lengde av 2,01 m. Mellom de øverste og nederste langsliggere i midtlinjen fantes det et lag av grålig sand og grus. Samtlige resterende langsliggere, i alt fem stykker, ble så fjernet.

1154,4: Kistelokkets tverrliggere framrenset. Sett fra V.

2. etappe:

En fjernet noen skråttliggende steiner av mindre størrelse som delvis lå over de langsliggende i Ø-lige del, samt en del oppsmuldret stein. Deretter finrenset en del dekke av tverrliggere som kom fram. Foto 1154,4.

3. etappe:

En fjernet de øverstliggende tverrliggere, slik at resten av tverrliggerne lå i kun ett lag over hulrommet under.

4. etappe:

En fjernet tverrsteinene som lå i enkelt lag over hulrommet. Den lengste tverrligger var 1,40 m. Etter at steinkonstruksjonen var tatt fra hverandre, syntes det helt klart at steinene var lagt oppå og inn til hverandre uten jordfylling mellom. Den Ø-ligste og den SØ-ligste stein i konstruksjonen hvilte begge på den rødbrune sanden uten kontakt med andre steiner. Begge steinene syntes utglidd fra opprinnelig leie. Hulrommet mellom steinene var enten tomt eller det inneholdt grå sand og grus som en antok var avflaket fra steinene. En kunne hermed slutte at den rødbrune sanden var lagt oppå og inntil steinkonstruksjonen hele veien rundt etter at den var ferdig bygd. Under tverrliggerne kom det fram et hulrom med fóring av stående heller og avlange steiner. Dette ble da umiddelbart tolket som et gravrom hvor den overliggende konstruksjon hadde tjent som lokk. Dette hadde en hatt mistanke om hele tiden. Foto 1154,34. Tverrliggerne i dette lokket hvilte direkte på toppen av de stående heller i gravrommet.

Rommet hadde vegger av i alt 16 heller/steiner, av samme steinslag som lokket. Også veggsteinene syntes tilhagd i enden. For både vegg-og lokksteinene gjelder at en ikke fant tydelige huggespor. Disse kan imidlertid være forvitret i den løse bergarten. Dersom steinene ikke er tilhagd blir den omtrent like lengde på veggsteinene nokså uforståelig. Av disse var to steiner i S-lige langvegg tippet innover i rommet. Det ble antatt at den åpne sprekk mellom de to tverrliggerne midt på kistelokket i S-lige kant kunne ha forbindelse med en forskyvning etter at de to veggsteinene hadde tippet innover. Noe Ø for midten i gravrommet var det også rast ned en del opp-

smuldret stein fra overliggerne i lokket. Flere av veggsteinene var også sprukket og begynt å smuldre opp. Foto 1154,34, 1160,25 og 39.

1154,34: Mesteparten av tverrliggerne løftet vekk. Gravrommet sees her i hele sin lengde. Sett fra S.

I bunnen av grava så en foruten innraste stein et lag gråbrun sand og grus med et meget lite humusinnhold. Det var små tydelige fordypninger i sanden. Disse ble tolket som sikre dryppmerker etter vanddrypp. Hele kistekonstruksjonen syntes urørt av noen form for inngrep.

3.5. Utgraving av gravrommet.

Først plukket en ut all nedrast stein og større gruspartikler. Deretter startet en forsiktig utgraving med graveskje, kniv og kost i overflaten. Alt materiale som ble gravd ut fra gravrommet ble etterpå såldet med en maskevidde på 1 mm². Det øverste jordlag i gravrommet strakte seg oppover langs veggene, og her var det tydelig at det for størstedelen var deponert oppsmuldret materiale fra veggsteinene.

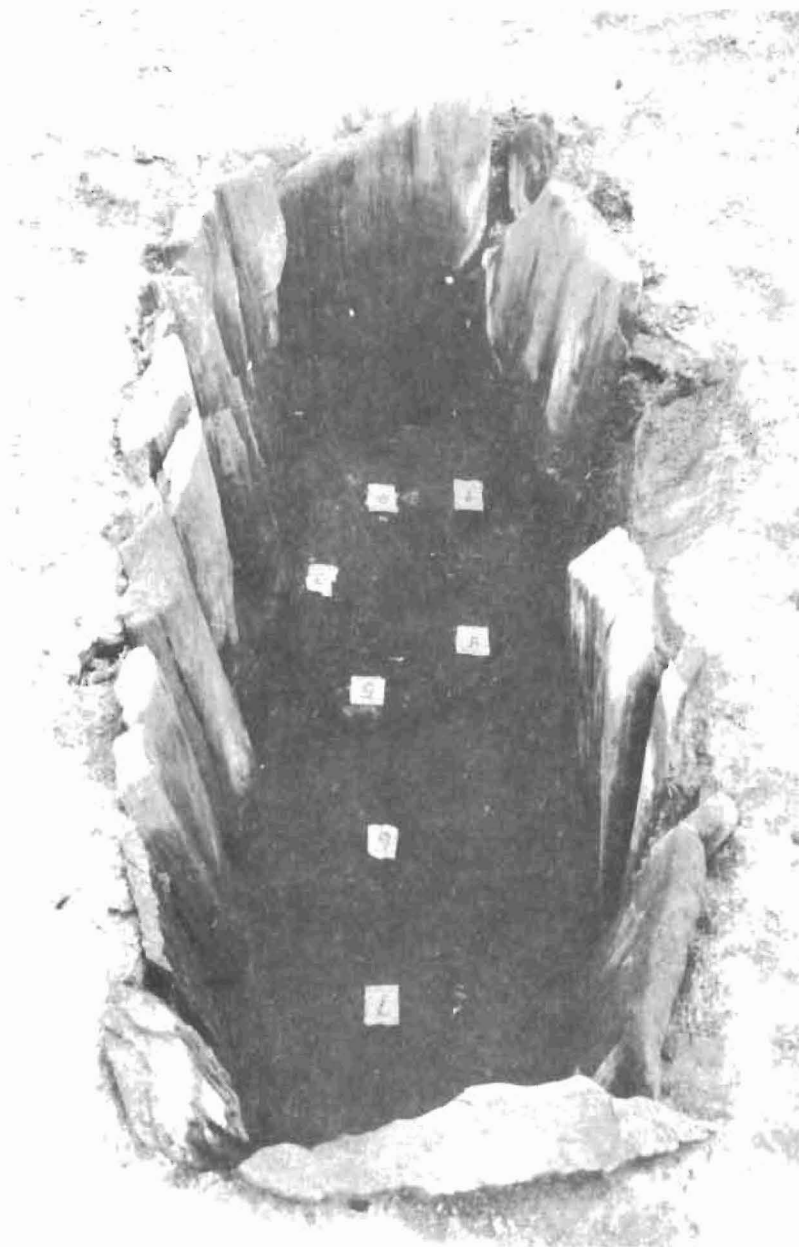
Jfr. foto 1160,39. Forøvrig besto de øverste 3-4 cm av jordsmonnet i gravrommet av grå, tørr og løs sand og grus samt iblanding av humus. Små trerøtter ble også observert. Lenger nedover kom større iblanding av humus, men overgangen nedover var uregelmessig og noe avgjort stratigrafisk skille lot seg ikke påvise.

En flategrov nedover og mellom 5 og 10 cm under overflaten i midten av gravrommet var en nede i et lag gråbrun sand og grus med iblanding av humus og spredte, små trekullstykker over hele flata. Denne del av massen var noe fuktig og fastere enn massen ovenpå. I all hovedsak vedvarte sistnevnte lag over hele gravrommet ned til bunnen. Generelt for gravrommet kan en si at massen ble fastere jo lengre ned en kom. I dette laget fant en spredt over mesteparten av flata beinrester etter minst tre smågnagere av musestørrelse (antatt vånn). Her traff en også på små oppsmuldrete beinrester, som vedvarte til gravrommets bunn omlag 5 cm lenger nede. Beinrestene ytret seg i hovedsak som en gul, løs osteaktig substans oppblandet med sanden. Men på noen få steder ble det også funnet tydelige små beinfliser. Dette ble umiddelbart tolket som skjelettresten. I V-lige halvpart av gravrommet fantes av bein utelukkende den spredte osteaktige substans. I Ø-lige halvpart var det større konsentrasjon av denne substansen over et areal som en avdekket og lot ligge mens en grov videre i resten av gravrommet. For å frilegge disse beinrestene måtte en fjerne de to inntippede veggsteinene i S.

En flategrov deretter gravrommet, utenom beinarealet i Ø, ned til steril undergrunn som besto av rødbrun sand. De steder hvor en hadde observert helt tydelige konsentrasjoner av beinsubstans ble avmerket i gravrommet og deretter fotografert. Foto 1156, 19.

En grov så gjennom det Ø-lige areal med beinkonsentrasjoner. Dette lå på bunnen som et ca. 3-5 cm tykt lag. Beinkonsentrasjonene nr. 1 og 4 viste seg å inneholde beinsplinter (T 19899 b og e). Noen få andre beinsplinter ble også funnet, men forøvrig var beina av den velkjente osteaktige type.

I V-enden av beinarealet kom en over rester av antatt 18 mennesketenner (T 19899 a). Disse lå samlet innen et horisontalt areal av ca. 15 x 15 cm, ca. 3 cm dypt i rommet omlag 20 cm fra midten av tverrhella i Ø og ca. 20 cm fra N-veggen. Foto 1169, 14.

'1156,19: Gravrommet med beinrester avmerket. Sett ovenfra VSV.

Etter å ha gravd ut beinarealet ned til det sterile rødbrune sandlag, mente en å ha nådd den opprinnelige bunn i gravrommet.

Den Ø-lige halvdel av gravrommet inneholdt mest jord. I det sentrale parti av denne halvdel gikk jordtykkelsen opp i ca. 15 cm. I V-lige halvdel av kista var jorddekket over bunnen sentralt 10 cm tykt, og

1160,25: Gravrommet etter at mesteparten av den innraste stein er fjernet. Sett i relasjon til N-S-snittet. Sett fra VSV.

1160,39: Gravrommet i samme utgravningsstadium som på bilde 1160,25. Sett rett ovenfra.

1169,14: Mennesketennene kommer fram under gravingen.
Sett ovenfra VSV.

1169,32: Gravrommet tømt og utgravd ned til ca. 3 cm under
bunnen. Flata rundt gravrommet er renskrapet. To områder
med større kullinnhold enn omgivelsene er innprikket. Område
nr. 1 til høyre, nr. 2 sentralt. Sett fra VSV.

midt i kista 11 cm tykt. Langs veggene tøyde det øverste grå sandlag seg oppover opptil en høyde av 24 cm over bunnen. Det ble tatt ut 3 jordprøver fra gråsandlaget øverst (T 19899 i, m og n). Disse ble tatt diagonalt over gravrommet. Det ble videre tatt ut jordprøve fra midten av det Ø-lige areal med beinkonsentrasjoner (T 19899 h). Fra de 7 avmerkede beinkonsentrasjoner i kista lyktes det å få med beinsplinter/masse fra 5 (T 19899 b,c,d,f og o). Fra gravrommets jordmasse ble det under utgravingen plukket ut i alt 17 trekullfragmenter (T 19899 g).

Over hele den sterile bunnen ble det til slutt flategravd ca. 3 cm dypere og graving i gravrommet ble avsluttet. Foto 1169,32.

3.6. Beskrivelse av gravrommet etter utgraving.

Veggene besto, som før nevnt, av samme bergart i omtrent samme utforming som lokket. De to største steinene i veggen var endehellene i Ø og V. Kistas vegger skrånnet svakt innover mot bunnen.

Gravrommets lengderetning (midtlinje mellom langveggene) var 88g. Det vil da i praksis si at gravrommet og lokket er likt orientert. Øverst målte gravrommet i lengderetningen 1,66 m, ved bunnen 1,51 m. Bredde øverst: i V-enden 0,48 m, i Ø-enden 0,55 m. Største bredde øverst var 0,65 m. Minste bredde var lik bredden øverst i V-enden.

Bredde i bunnflaten: I V-enden 0,41 m, i Ø-enden 0,42 m. Største bredde 0,57 m. Minste bredde var lik bredden i V-enden. Alle målene her er innvendige. Dybde: I V-enden 0,61 m, i Ø-enden 0,67 m, på midten 0,64 m.

3.7. Fjerning av veggsteinene. Avslutning.

Veggsteinene i gravrommet ble tatt opp. De var satt inntil hverandre og rett inntil den omkringliggende masse. De to tverrhellene i endene av rommet var de desidert bredeste: V-lige helle målte 0,56 m omtrent vannrett på ståretningen; Ø-lige helle målte 0,45 m i samme retning. Samtlige steiner syntes å stå med enden i gravrommets bunnivå. I denne enden var steinene rett avkortede og syntes tilhøgd slik. Av veggsteinene målte den lengste 0,85 m. Forøvrig var vegghellene ca. 0,6-0,7 m lange.

Ved spadestikk i bunnen av grava fant en at det rødbrune sandlag strakte seg 10-15 cm nedover og ble mer hardpakket jo lengre ned en kom. Under dette kom et hardpakket gulbrunt sandlag. Begge disse sandlagene viste tydelige spor etter jernutfellinger som hadde gitt de karakteristiske fargene.

En renskar nedskjæringen for gravrommet i Ø-enden. Snittet viste minst 3 forskjellige lag. Øverst var det opptil 8 cm med lysgrå sand iblandet spredte kullstykker (original markoverflate). Der nest kom den sterile rødbrune sand/grus i en tykkelse av ca. 40 cm. Den gikk over i noe lysere brunt mer grusholdig materiale de nederste 10 cm. Under dette laget kom det hardpakkelede gulbrune sandlaget.

Til slutt grov en seg gjennom profilbalken Ø for N-S-snittet nesten inntil gjerdet. Det ble her ikke gjort funn eller nye relevante observasjoner.

Etter at utgravingen var avsluttet, la en alle steinene fra gravkista nedi gravrommets nedskjæring. Deretter ble den utgravde masse planert utover haugtomta og området inntil.

3.8. Trekull i opprinnelig markoverflate.

Som tidligere nevnt fantes det spredt trekull i det grå sandlaget under haugen og også utenfor haugkanten i S. To områder skilte seg her ut med større innhold av trekull enn omgivelsene. Foto 1169,32.

Område nr.1 lå S for kista inn mot N-S-snittet. Det var uregelmessig av utstrekning, men den sterkere trekullblandingen kunne her sies å ligge innen et areal av ca. 2 x 1 m. Fra dette området ble tatt en prøve av jordsmonnet (T 19899 k).

Område nr.2 lå ca. 10 cm S for veggstein nr. 1 i gravrommet. Det var uregelmessig ovalt av omfang, orientert med lengderetning omtrent Ø-V. Det målte ca. 0,15 x 0,20 m. Også fra dette område ble det tatt prøve av jordsmonnet (T 19899 e).

For begge områdene som for det tilstøtende areal, ellers kan sies at trekullfragmentene var meget små og oftest pulveriserte. Fra toppen av bleikjordskiktet strakte trekullet seg opptil ca. 5 cm nedover.

4. FUNNOVERSIKT

- T 19899
- a) Rester av antatt 18 tenner av menneske. Nesten utelukkende tannemaljen bevart. Samlet vekt 10 g.
 - b) Beinfragment, største tverrmål 2,2 cm, vekt 1,3 g.
I tillegg noen mindre fragmenter (konsentrasjon nr. 1).
 - c) Pulveriserte beinfragmenter samt noe av jordsmonnet de lå i. (Konsentrasjon nr. 2.)
 - d) Pulveriserte beinfragmenter samt noe av jordsmonnet de lå i. (Konsentrasjon nr. 3.)
 - e) Flere beinfragmenter tilhørende samme beinstykke, samlet vekt ca. 2 g. Største fragment er avlangt, med største tverrmål ca. 3,6 cm. (Konsentrasjon nr. 4.)
 - f) Pulveriserte beinfragmenter samt jordsmonnet de lå i. (Konsentrasjon nr. 5.)
 - g) 17 trekullfragmenter, samlet vekt ca. 1,1 g. Største fragment måler ca. 1,6 cm i største tverrmål.
 - h) Prøve av jordsmonn fra det Ø-lige areal med beinkonsentrasjoner.
 - i) Prøve av jordsmonn fra gråsandlaget i SV-lige hjørne av kista.
 - k) Prøve fra trekullområde nr. 1 i opprinnelig markoverflate. (Trekull og sand.)
 - l) Prøve fra trekullområde nr. 2 i opprinnelig markoverflate. (Trekull og sand.)
 - m) Prøve av jordsmonn fra gråsandlaget i midten av kista.
 - n) Prøve av jordsmonn fra gråsandlaget i NØ-lige hjørne av kista.
 - o) Beinfragmenter og jordsmonn fra diverse deler av beinarealet i Ø-lige del av kista. De tre største fragmentene har største tverrmål 2,5, 2,3 og 2,0 cm. Samlet vekt på disse 3 beinstykkene er 2,2 g.

5. ET FORSØK PÅ REKONSTRUKSJON AV DE PRAKTISKE OMSTENDIGHETER I FORBINDELSE MED GRAVLEGGINGEN

I all hovedsak må gravleggingsprosedyren ha skjedd i noenlunde omvendt rekkefølge av utgravingsforløpet. Først har en gravd ut en rektangulær fordypning i jorda. Den rødbrune sand som her ble gravd ut, har en lagt til side. Deretter har en fra nærheten av gravfeltet hentet heller og avlange steiner av den lokale bergart, skåret disse til i passende lengde og fóret veggene i fordypningen med disse. Liket er så blitt nedlagt i kista med hodet mot Ø. Deretter har en lagt en rekke heller og avlange steiner på tvers over gravrommet til dette var helt dekket.

Videre har en lagt langsliggerne oppå tverrliggerne og dermed var gravkista ferdig bygd. Så har en tatt den rødbrune sand fra fordypningen og kastet denne oppå kistelokket slik at det ble fullstendig dekket av dette. Deretter har en spadd på jord fra området i nærheten og formet en haug over kista. En god del av haugen er bygd opp ved at en har brukt sammenhengende torv- og jordklumper som materiale.

Dette er hva som synes nokså sikkert m.h.t. gravleggelsen. En kan videre anta som meget sannsynlig at fordypningen i haugens N-lige del stammer fra et regelrett plyndringsforsøk i eldre tid. Det relativt tykke podsoleringssskiktet indikerer at hullet er gravd ikke lenge etter gravleggingen. Det er trolig at haugen opprinnelig har vært noe oval i ytterkanten mot omgivelsene, og har hatt en lengderetning som tilsvarende gravkistas lengderetning.

6. VURDERING AV KISTAS INNHOLD OG UTFORMING. DATERING.

På tross av sålding og mildest talt intens årvåkenhet under utgravningen av kistas innhold, ble det ikke observert noen form for medgitt utstyr. Sett i relasjon til lignende begravellesmåter andre steder, er det rimelig å tro at noe har vært medgitt den døde i graven, kanskje først og fremst klesplagg, men også andre personlige effekter. Det er i første rekke de dårlige bevaringsforholdene som får ta skylda for at en her står så oppradd. Ser en på det som er bevart, så er det i første rekke tannemaljen, menneskekroppens hardeste substans, der nest beinfliser og spor av bein. I tillegg kommer noen trekullfragmenter. At beinrester i det hele tatt er bevart, tror jeg kan skyldes at vanndråper fra kistelokket har truffet bestemte steder der beina lå.

Dette vannet har inneholdt oppløst kalk fra steinene og beina kan således ha blitt "impregnerte". Den større jordtykkelse i den ø-lige del av gravrommet kan også ha virket positivt i konserveringsøyemed. For øvrig er det grunn til å tro at når intet medgitt utstyr ble funnet, så bør dette skyldes at lite eller intet er medgitt og at det eventuelle medgitte har vært laget av materiale som har tålt oppbevaringen like dårlig som skjelettet. Et kalktilsig til graven kan neppe ha vært så stort at jerngjenstander skulle forsvinne sportløst. I et slikt tilfelle ville konsekvensen være at beina ville være mye bedre bevart p.g.a. kalken.

Tennene fra kista er analysert ved Osteologiska Forskningslaboratoriet, Universitetet i Stockholm. (Jfr. brev derfra av 20.11.80. Kopi i DKNVS Museets arkiv.) Resultatene tilsier at tennene bør stamme fra en mann med alder høyst 17-25 år.

Ser en på denne gravformen med en nærmere mannslang steinkiste og intet evt. lite utstyr og prøver å plassere den i relasjon til lignende gravformer lokalt og i et større perspektiv, får en følgende holdpunkter:

1. Mannslange steinkister har vært i utstrakt bruk i eldre jernalder i Norge, men finnes også i yngre jernalder. (Næss 1971, Pettersen 1980a:97, 189.)
2. Sammenligner en med hva som er kjent lokalt i Nord-Trøndelag vil en finne det beste sammenligningsmateriale fra Namdalen, hvor et større antall graver fra eldre jernalder er utgravd. (Jfr.t.eks. Petersen 1903:9f og 15ff.) Noen helt tydelig parallell til vår grav fra Snåsa finnes så vidt jeg vet, ikke i Nord-Trøndelag. Imidlertid kan en ut fra det lokale materialet en sitter inne med (fremst fra Overhalla) sannsynliggjøre at kista ut fra dens form ikke er tidligere enn yngre del av yngre romertid (ca. 300-400 e.Kr.) I alle fall kan en lokalt ikke datere de mannslange steinkister stort tidligere. (Jfr. Pettersen 1980a:96f.)

Typologisk er kista en noe særegen og framfor alt meget liten form som står i kontrast til de større kistene fra yngre romertid og folkevandringstiden. Selv om det i dette resonnementet ligger mange usikkerhetsmomenter, mener jeg da at det er flere trekk som sannsynliggjør at graven bør plasseres i yngre romertid/eldre folkevandringstid ca. 300-500 e.Kr.

Foruten beinrestene ble det funnet noen spredte trekullstykker i grava. Mengden er såvidt liten at den neppe kan sees i noen intensjonell seremoniell sammenheng med gravleggelsen. Flere tolkinger er mulige. Én sannsynlig forklaring kan være at de stammer fra intensjonelt medgitt mat som er stekt på glør.

Det øverste grå sandlaget i gravrommet er noe vanskelig å tolke. Dette synes ikke å være kommet fra kisteveggene eller taket, da steinene her spalter i flater og ikke i regelmessige korn. I tidens løp kan selvsagt noe av sanden ha drysset ned mellom steinene fra den overliggende masse. Imidlertid synes kistelokket for kompakt og sand-dekkingen i gravrommet for jevn til at dette kan være forklaringen. En står da igjen med at vånn kan ha rotet sanden omkring eller at en i seremoniell hensikt har strødd sand over liket.

Vånn har sannsynligvis også gjort skade på det øvrige gravinnhold, men omfanget av dette er uvisst.

7. INDIKASJONER OG BETRAKTINGER OM EN SOSIAL OG ØKONOMISK TOLKING

Kistas kontekst er gravhaugen som igjen er en del av en større kontekst, gravfeltet. I forbindelse med kista er det flere spørsmål som reiser seg, først og fremst er den noe uvanlig av utseende og ved sitt fattigslige innhold. Ser en rent praktisk på utformingen av kistelokket så er det vanskelig å forstå hvorfor en har funnet det nødvendig å plassere 2 sett langsliggere ovenpå hverandre og oppå dekket av tverrliggere, når tverrliggerne i seg selv dekker kista fullstendig. Kistelokket forekommer en umiddelbart så spesielt solid at en stusser ved dette og tenker at her må en bevisst tanke ligge bak. (Kanskje et solid vern mot gjengangeri ??)

Hvorfor gjorde en seg videre slik flid med å ta vare på rødsanden og dekke kista med denne? I første omgang synes det klart at en sparte noe massetransport til stedet ved å bruke massen fra gravhullet. Men dette forklarer ikke den omtanke en har lagt i bruken av massen. Som så ofte må en melde pass når det gjelder å forstå hvorfor. Det synes rimelig at pålegget av rødsand bør sees i en eller annen rituell sammenheng.

Gravfeltet som haugen er en del av, bør rimelig kunne tolkes som et gårdsgravfelt, kanskje i sin helhet fra eldre jernalder (jfr. Pettersen 1980b). Både haugenes flattrykke form, den sannsynlige fotkjeden rundt haug nr. 1, samt bautaen er trekk som oftest peker mot eldre jernalder. Den døde bør da kunne settes inn i en gårdssammenheng. En kan da sette opp som en mulig tankemodell: Gravfeltet omfatter i dag bare 7 hauger og en har ingen opplysninger om at feltet har vært vesentlig større. Det er da klart at her som så ofte ellers, har bare et utvalg av gårdssamfunnets medlemmer blitt gravlagt. Det er da naturlig at dette omfatter slektens fremste medlemmer over en viss periode. Konsekvensen av dette er at det er en viss sannsynlighet for at mannen i kista har vært en primær person i gårdssammenhengen.

Skal en dømme om den økonomiske og sosiale status til den gravlagte, så må denne bli lav, da han sannsynligvis ikke er medgitt utstyr av noen særlig verdi. Ut fra dette kan en kanskje også slutte noe om gården: Gården har neppe hatt noe overskudd til å gi med den døde i graven.

Om våre slutninger om immaterielle forhold med basis i dette gravmaterialet er riktige, får vi vel aldri vite noe sikkert om. Vi må alltid ha i bakhodet at gravskikken kan spille oss puss og at vår innlevelsesevne og tolkingsevne er farget av våre egne oppfatninger om hvordan forholdene har artet seg. Men sannsynlig er det at denne graven gir oss en viss pekepinn om vanlige menneskers kår i Snåsa i eldre jernalder: Et gårdssamfunn i en viss økonomisk balanse, men uten noe overskudd ut over det ganske alminnelige. Som en gikk og sto, er en her kanskje blitt gravlagt, og det en manglet i denne verden kunne en heller ikke få med seg inn i det hinsidige.

TIL JAMFØRING:

- Næss, Jenny-Rita, 1971: Tanker omkring et merovingertidsfunn. Arkeo nr. 1, 1971.
- Petersen, Theodor, 1903: En ældre jernalders gravplads i Namdalen. DKNVS Skrifter 1902, nr. 5, Trondheim.
- Pettersen, Kristian, 1980a: Gård og grav. Studier i økonomiske nivåer i Namsendalførets jernalder. Upublisert magistergradsavhandling ved Universitetet i Oslo.
- Pettersen, Kristian, 1980b: Krossgård/Åsvoll. Rydding, restaurering og utgraving på gravfelt. (Upublisert innberetning i Arkeologisk avd.'s topografiske arkiv.)
- Pettersen, Kristian, 1980c: Utgraving av haugrest på Åsvoll, Snåsa k. Nord-Trøndelag 1978. (Upublisert utgravingsinnberetning, i Arkeologisk avd.'s topografiske arkiv.)

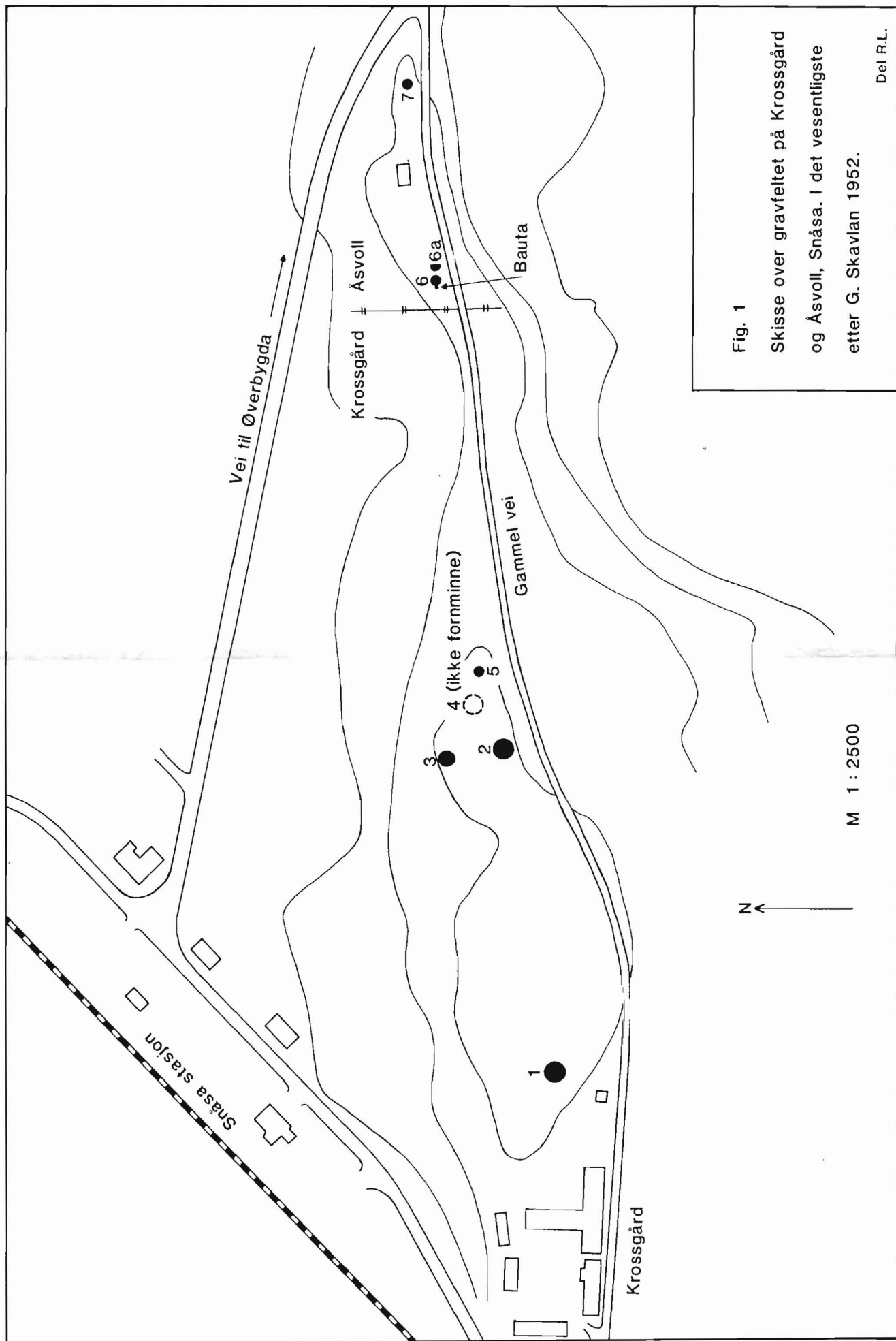
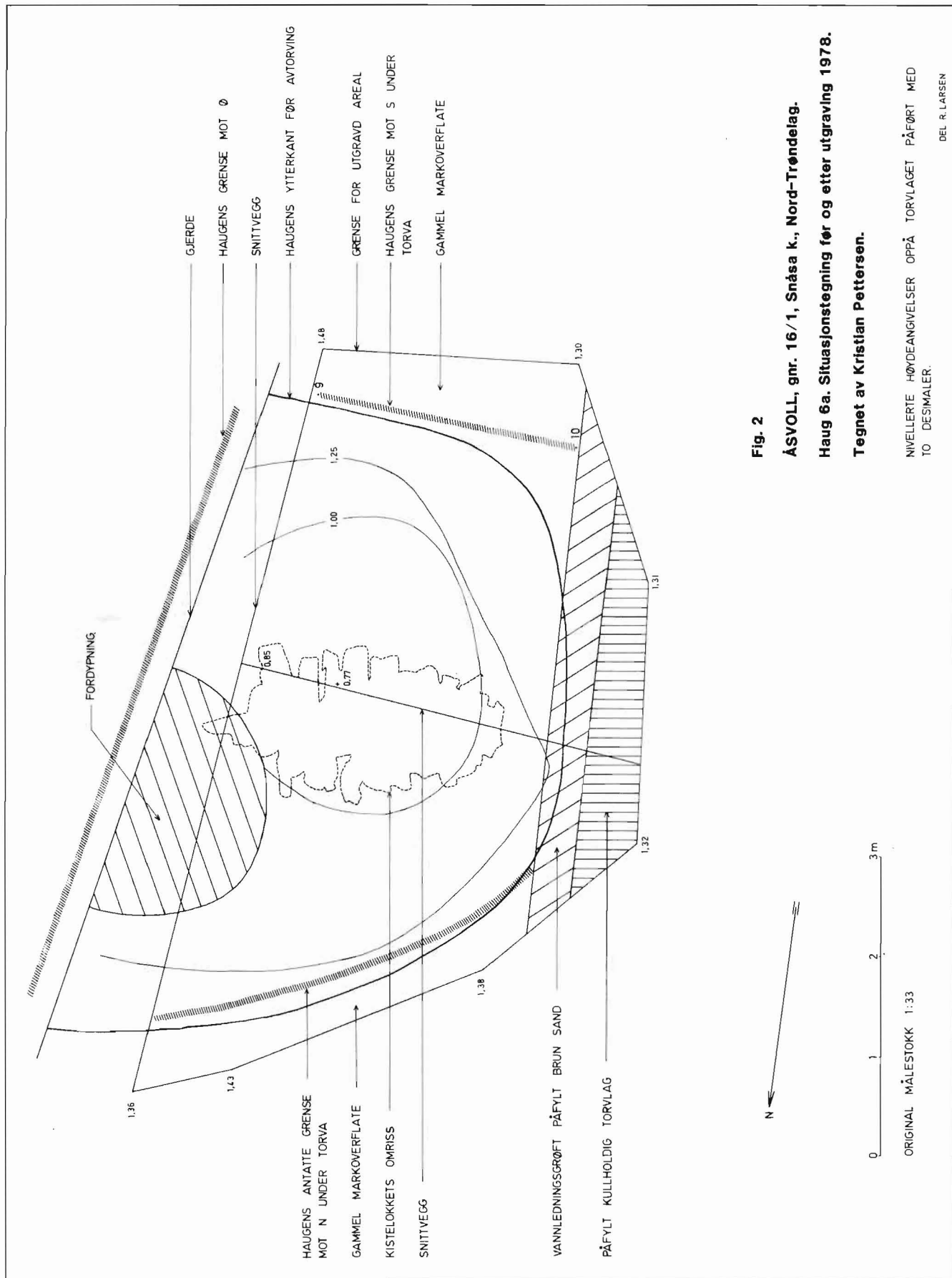

Fig. 1

Skisse over gravfeltet på Krossgård
og Åsvoll, Snåsa. I det vesentligste
etter G. Skavlan 1952.

Del R.L.

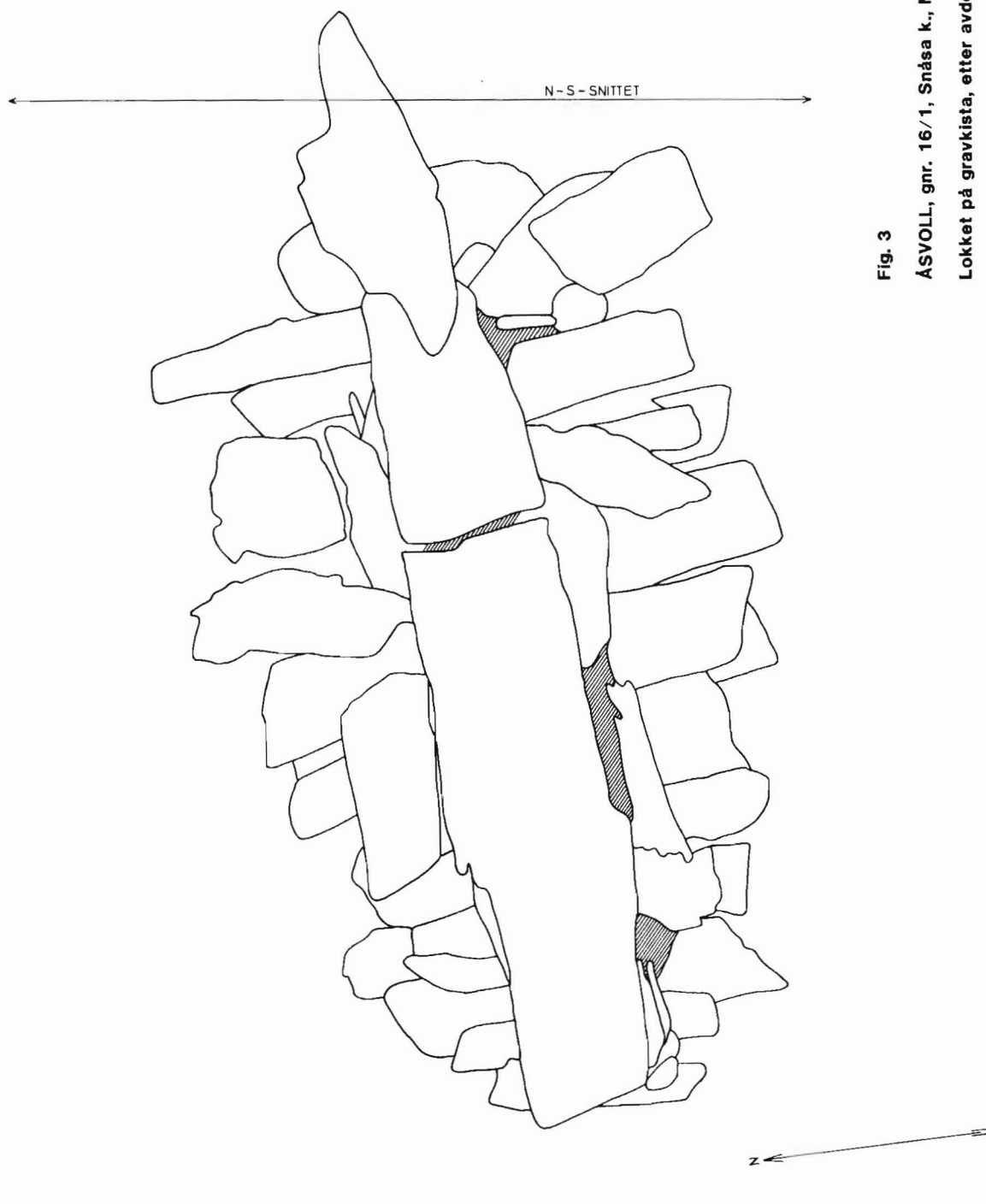

Fig. 3

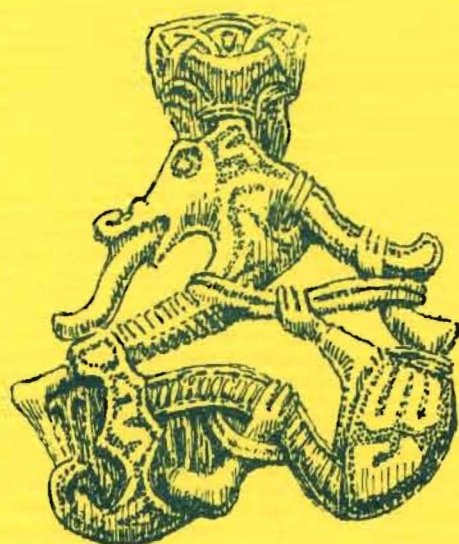
ÅSVOLL, gnr. 16/1, Snåsa k., Nord-Trøndelag.

Lokket på gravkista, etter avdekking.

Uttegnet fra fotografier av Kr. Pettersen.

Utgraving 1978.

ORIGINALENS MÅLESTOKK CA. 1:10

ISBN 82-7126-322-6
ISSN 0332-8546